भृगुर्नारदमेव च"। तद्वक्ष्यमाह विश्वकर्मा "जटिलाः श्मश्रुलाः शान्ता दण्डाऽऽधमनिषन्नताः। कुसुम्भाम्बरधराः कार्या मुनयो द्विभुजाः सदा। तेषु सव्यभुजामूर्ध्वचिह्नचीरस्तु नारदः। कर्पूरगौरदेहश्च साक्षसूत्रकमण्डलुः"। इत्यादिरूपाण्यपि प्रागभिहितानि। वाराहरूपं विष्णुधर्मोत्तरे "वाराहरूपः कार्यस्तु शेषोपरिगतः प्रभुः। शेषचतुर्भुजः कार्यश्चक्ररत्नफणान्वितः। कर्त्तव्यौ चोरसस्तौ करयोस्तस्य वादव!। सर्वरूपस्य कर्त्तव्यस्तथैव रचिताञ्जलिः। आलोटस्थानसंस्थानस्तत्पृष्ठे भगवान् भवेत्। वामारत्निगता तस्य योषिद्रूपा वसुन्धरा। नमस्कारपरा तस्य कर्त्तव्या द्विभुजा शुभा। यस्मिन् भुजे धरा देवी तत्र शङ्खः करे भवेत्। अन्ये तस्य कराः कार्याः पद्मचक्रगदाधराः। पद्मासनस्थां कुर्वीत श्रियं त्रैलोक्यमातरम्। गौरवर्णां सुरूपाञ्च सर्वालङ्कारभूषिताम्। रौक्मपद्मकरद्वन्द्वां वरदां दक्षिणेन तु। वराहरूपं प्रागभितं यद्यद्यानि तद्वर्णाश्च नवग्रहदाने वक्ष्यन्ते। सर्ववर्णानि ग्रहसमानवर्णानि, रत्नानि भूषणार्थं दापयेदित्यर्थः। सर्वधातुभिः ब्रह्माण्डं कर्त्तव्यमित्युक्तं, तत्र सुवर्णस्य पीठनिर्माणादिविनियोगमभिधायेदानीं धात्वन्तरैः कर्त्तव्यं तदुच्यते "पीठात् सप्तगुणं रौप्यं रौप्यात्ताम्रं तथाविधम्। ताम्रात् सप्तगुणं कार्यं कांस्यमत्र नराधिप!। त्रपुणः परतः सीसं तावल्लोहं च कारयेत्। सप्तद्वीपाः सप्तद्वीपाश्च सप्तैव कुलपर्वताः। अनया संख्यया ज्ञात्वा निपुणैः शिल्पिभिः कृताः"। तथाविधं सप्तगुणमित्यर्थः सप्तद्वीपा इत्यादि एतेषामेकैकधातुना एकैकं द्वीपं सप्तकं कुलाचलञ्च रचयेदित्यर्थः। "यादसानि च भूतानि राजतान्येव कारयेत्। आरण्यानि च सत्त्वानि सौवर्णानि च कारयेत्। वृक्षान् वनस्पतींश्चात्र वृक्षवल्लीः सबीरुधः"। यादसानि, जलसम्भवानि, पुष्पफलवन्तो वृक्षाः अपुष्पाः फलिनोवनस्पतयः, बीरुधोगुच्छगुल्मादयः। "सर्वं प्रकल्प्य विधिवत्तीर्थे देवं विचक्षणैः। कुरुक्षेत्रे तथायां च प्रयागेऽमरकण्टके। द्वारवत्यां प्रभासे च गङ्गाद्वारे च पुष्करे। तीर्थेष्वेतेषु वै देवं यजेत् सोमसूर्ययोः। हिमच्छेदेषु सर्वेषु अयने दक्षिणोत्तरे। व्यतीपाते नक्षत्रगुणं विषुवे च विशेषतः। दातव्यमेतद्राजेन्द्र! विचारं नैव कारयेत्। कालाग्निहोत्रिणं विप्रं सुरूपञ्च गुणान्वितम्। सपत्नीकं च संपूज्य भूषयित्वा विभूषणैः। पुरोहितं सुरूपतमं कृत्वान्यांश्च तथर्त्विजः। चतुर्विंशद् गुणोपेतान् सपत्नीकान्विमन्त्रितान्। अक्षतान्वस्त्रसञ्छन्नान् सन्विषः सुविभूषितान्। अङ्गुलीयकरत्नानि कर्णवेष्टांश्च दापयेत्। एवंविधांश्च संपूज्य तेषामग्रे स्वयं स्थितः। अष्टाङ्गप्रणिपातेन प्रणम्य च पुनः पुनः। पुरोहिताय पुरतः कृत्वा वै करसंपुटम्। यूयं वै ब्रह्मणा भाता, मैत्रत्वेनानुगृह्यताम्। सौख्येनेह भवताम्भवेत् पूतोनरः स्वयम्। भवतां प्रीतियोगेन स्वयं प्रीतः पितामहः। ब्रह्माण्डेन तु दत्तेन तेषां प्रीतो जनार्दनः। पिनाकपाणिर्भगवान् ब्रह्मश्च त्रिदशेश्वरः। एते वै तोषमायान्ति अनुध्याता द्विजोत्तमैः। एवं स्तुत्वा ततो राजा ब्राह्मणान् वेदपारगान्। ब्रह्माण्डं गुरवे प्रादात् सविधानं पुनः पुनः। सर्वकामैस्ततस्तुष्टो ययौ स्वर्गं नराधिपः। तेनापि गुरुणा तत्र विभक्तं ब्राह्मणैः सह। दत्तस्तैरपि चान्येभ्यो ब्रह्माण्डांशो नराधिप!। ब्रह्माण्डं भूमिदानं च यो ह्यं नैकेन तद्भवेत्। यद्भक्त्यांशमवाप्नोति ब्रह्महत्यां न संशयः। सर्वैर्ग्राह्यैव प्रत्यक्षं दातव्यं तत्रराधिप!। दीयमानञ्च पश्यन्ति तेऽपि पूता भवन्ति हि। दर्शनादेव ते पूता भवेयुर्नात्र संशयः"। पद्मपुराणोक्तस्तद्विधिर्यथा

"शृणु वत्स! प्रवक्ष्यामि ब्रह्माण्डाख्यं पुरातनम्। तत्र द्वादशसाहस्रं भाविकल्पकथायुतम्। प्रक्रियाख्योऽनुषङ्गाख्यश्च योद्घातश्चतुर्थकः। चतुर्थं उपसंहारः पादाश्चत्वार एव हि। पूर्वपादद्वयं पूर्वो भागोऽत्र सप्तदाहृतः। तृतीयो मध्यमो भागश्चतुर्थस्तूत्तरो मतः। तत्र पूर्वभागे प्रक्रियापादे "आदौ कल्पसहस्रेयो नैमित्तिकाख्यानकं ततः। हिरण्यगर्भोत्पत्तिश्च लोककल्पनमेव च। इत्येष वै प्रथमः पादो द्वितीयं शृणु मानद"। पूर्वभागे अनुषङ्गपादे "कल्पमन्वन्तराख्यानं लोकज्ञानं ततः परम्। मानसृष्टिकथनं रुद्रप्रसववर्णनम्। महादेवविभूतिश्च ऋषिसर्गस्ततःपरम्। अग्नीनां विषयश्चाथ कालसङ्ख्यावर्णनम्। प्रियव्रतोपाख्यानं पृथिव्यायामविस्तरः। वर्णनं भारतस्यास्य ततोऽन्येषां निरूपणम्। जम्बूद्वीपप्रदीपाख्या ततोऽधोलोकवर्णनम्। ऊर्ध्वलोकानुकथनं ग्रहचारस्ततःपरम्। आदित्यव्यूहकथनं देवग्रहानुकीर्त्तनम्। नीलकण्ठाङ्गवाख्यानं ग्रहादेवस्य वैभवम्। अमावास्यानुकथनं युगतत्त्वनिरूपणम्। यज्ञप्रवर्त्तनं चाथ युगयोरन्तयोः कृतिः। युगप्रजाक्षयश्च ऋषि-